

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ РІВНОВАГОЮ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Запропоновано авторське визначення сутності поняття “фінансова рівновага підприємства” на основі аналізу існуючих наукових підходів. Підкреслено, що досягнення фінансової рівноваги є пріоритетним завданням фінансового менеджменту. Сформовано методичні підходи до оцінки фінансової рівноваги промислових суб'єктів господарювання, що дає змогу забезпечити комплексний підхід до ефективного управління фінансовою рівновагою промислових суб'єктів господарювання, як важливої та необхідної умови забезпечення їх стійкого економічного розвитку. Обґрунтовано основні засади процесу управління фінансовою рівновагою промислових підприємств.

Ключові слова: прибутковість, грошові кошти, економічні вигоди, фінансова рівновага, оцінка, управління.

Зростання фінансової нестабільності світової економіки, що супроводжується високим рівнем невизначеності та ризиків бізнес-середовища, свідчить про нагальну необхідність застосування адекватних дієвих технологій та інструментів менеджменту для забезпечення ефективного процесу управління як на макрорівні – в загальнодержавному масштабі, так і на мікрорівні – на кожному промисловому суб'єкті господарювання, які є ключовим джерелом генерування економічного розвитку України. Тому для успішного вирішення стратегічного завдання щодо стійкого розвитку національної економіки необхідно забезпечити реалізацію комплексного підходу, який передбачає системне цілеспрямоване управління, що збалансовано реалізується на макро- і мікрорівнях вітчизняної економічної системи.

Ключовим аспектом вирішення зазначеної вище актуальної проблеми в мікроекономічному ракурсі є забезпечення успішного управління фінансовою ефективністю господарської діяльності промислових підприємств. У даному зв'язку завдання забезпечення дієвого управління фінансовою рівновагою, яка є важливою та необхідною умовою підвищення фінансової ефективності господарської діяльності промислових підприємств, активізації їх економічного розвитку, набуває не лише *актуального значення*, а й потребує розробки обґрунтованих управлінських підходів для раціонального вирішення даного завдання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що проблемам оцінки та управління фінансовою рівновагою підприємств присвячена значна кількість наукових досліджень та праць вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких: І. А. Бланк, Д. С. Войціцький, Д. М. Деменіна, Т. Керанчук, Р. С. Папєхін, Д. П. Постовий, В. В. Худа. Однак у роботах переважної більшості вчених-економістів питання фінансової рівноваги розглядаються апріорі з позицій потоків грошових коштів, тоді як проблема збалансованості величини економічних вигод та грошових коштів у контексті забезпечення підвищення прибутковості, платоспроможності, фінансової стійкості та безпеки потребує глибоких ґрунтовних наукових досліджень для забезпечення її успішного вирішення.

Метою статті є обґрунтування економічної сутності поняття “фінансова рівновага підприємства” і на цій основі формування адекватних методичних підходів до її оцінки для забезпечення ефективного управління фінансовою рівновагою промислових суб’єктів господарювання в контексті, що сприяє їх стійкому економічному розвитку.

Рецесія національної економіки, безпосередніми проявами якої є низька ефективність господарської діяльності, висока частка збиткових промислових підприємств, які характеризуються досить низьким рівнем їх рентабельності та платоспроможності, об’єктивно свідчить про нагальну потребу забезпечення менеджерами ефективного управління фінансовою рівновагою промислових суб’єктів господарювання, що сприяє їх стійкому економічному розвитку. Для того, щоб забезпечити успішний процес управління фінансовою рівновагою суб’єктів господарювання, необхідно передусім обґрунтувати економічну сутність поняття “фінансова рівновага підприємства”.

Поняття фінансової рівноваги є відносно “молодим” у системі економічної науки, оскільки його виникнення пов’язано з розвитком концепцій фінансового менеджменту та корпоративного менеджменту. Відтак одностайного підходу до визначення поняття “фінансова рівновага” серед економістів [1; 2, с. 14–15; 3; 4, 14] не спостерігається, більш того, наукова дискусія щодо трактування його сутності набуває все більшої актуальності в умовах активізації розвитку антикризового управління суб’єктами господарювання. Так, Р. С. Папєхін зазначає, що фінансова рівновага відображає збалансованість розвитку підприємства, тому її можна досягти завдяки оптимальному поєднанню рівнів дохідності та ризику [4, с. 14].

В рамках французької та німецької школи управління поняття фінансової рівноваги трактується як “збалансованість грошових потоків підприємства в кожний момент періоду діяльності” [2, с. 14; 5]. Американська школа менеджменту безпосередньо не займалася дослідженням фінансової рівноваги, проте в розроблених нею концепціях управління грошовими коштами сутність фінансової рівноваги визначається як синхронізація грошових потоків, що базується на коваріації додатних і від’ємних потоків грошових коштів [2, с. 15; 6].

Проаналізувавши наведені визначення фінансової рівноваги, можна помітити, що сутність даного поняття пов’язують переважно з грошовими потоками та фінансовою безпекою, які, безумовно, впливають на рівень фінансової рівноваги суб’єкта господарювання, однак не можуть повністю відобразити значно глибший зміст поняття “фінансова рівновага підприємства”.

Вважаємо, що сутність поняття “фінансова рівновага підприємства” не раціонально пов’язувати виключно лише з грошовими коштами, адже фінансова рівновага є важливою характеристикою фінансової ефективності господарської діяльності підприємства, основними індикаторами якої є рівень прибутковості та платоспроможності суб’єкта господарювання. Виходячи з цього, економічний зміст фінансової рівноваги підприємства доцільно визначати не лише поняттями платоспроможності, а й прибутковості, які адекватно відображають наявний рівень надходження на підприємство відповідно грошових коштів та економічних вигод. Таким чином, стан збалансованості надходження економічних вигод та притоку грошових коштів за результатами господарської діяльності свідчить про фінансову рівновагу підприємства як важливу умову підвищення його прибутковості, платоспроможності, фінансової стійкості та забезпечення стійкого економічного розвитку суб’єкта господарювання.

Виходячи з такого підходу, можна обґрунтувати авторський підхід до визначення економічної сутності поняття “фінансова рівновага підприємства” – це такий стан

ефективності його господарської діяльності, за якого досягається збалансованість надходження економічних вигод (прибутку) і притоку грошових коштів, що дає змогу забезпечити підвищення прибутковості, платоспроможності, фінансової стійкості та сприяє економічному розвитку суб'єкта господарювання.

Досягнення фінансової рівноваги є пріоритетним завданням фінансового менеджменту, адекватне вирішення якого відбувається шляхом забезпечення ефективного функціонування ряду важливих підсистем управління: фінансовими результатами, платоспроможністю, діловою активністю, фінансовою стійкістю та безпекою промислового підприємства, що сприяє його стійкому економічному розвитку [7, с. 82–83; 8, с. 148–149].

З позицій формалізованої інтерпретації фінансової рівноваги підприємства як стану ефективності його господарської діяльності найбільш адекватно даний стан характеризує відношення показників чистого руху коштів за звітний період та фінансового результату господарської діяльності, що об'єктивно відображає наявний ступінь збалансованості надходження економічних вигод та притоку грошових коштів на підприємстві (1).

$$\Phi_{РП} = \frac{ЧРК}{\Phi P_{\text{до}}}, \quad (1)$$

де $\Phi_{РП}$ – коефіцієнт фінансової рівноваги підприємства; $ЧРК$ – чистий рух коштів за звітний період (р. 3400 ф. № 3); $\Phi P_{\text{до}}$ – фінансові результати господарської діяльності підприємства (р. 2350 (2355) ф. № 2).

В процесі оцінки фінансової рівноваги промислового підприємства обов'язково необхідно враховувати ту обставину, що значення показників чистого прибутку та чистого руху грошових коштів за звітний період не можуть бути тотожними, оскільки:

1) в основі визначення фінансових результатів лежить метод нарахування та відповідності доходів і витрат, тоді як розрахунок величини грошових коштів здійснюється за касовим методом;

2) сума амортизаційних відрахувань входить до складу витрат, а отже, призводить до зменшення величини фінансових результатів господарської діяльності підприємства, але не спричиняє відтоку грошових коштів суб'єкта господарювання;

3) можливе здійснення бартерних операцій, наявність дебіторської заборгованості на підприємстві [9, с. 82; 10; 11, с. 163–164].

Забезпечення максимального наближення, а не ототожнення значень показників фінансового результату господарської діяльності та чистого руху коштів за звітний період є базовою основою для стійкого підвищення прибутковості, платоспроможності, фінансової стійкості, забезпечення фінансової рівноваги, що сприяє стійкому економічному розвитку промислових підприємств.

Ключовою умовою фінансової рівноваги підприємства є досягнення збалансованості між надходженням економічних вигод та притоком грошових коштів на підприємство, про що свідчить наближеність додатних значень показників чистого руху коштів за звітний період (+ ЧРК) та фінансового результату господарської діяльності підприємства (+ $\Phi P_{\text{рд}}$) (2).

$$\Phi_{РП} = \frac{+ЧРК}{+ \Phi P_{\text{рд}}} \approx 1, \quad (2)$$

де $ЧП$ – чистий прибуток (р. 2350 ф. № 2); “+” – додатне значення показника.

Відношення 2 характеризує збалансований стан фінансової рівноваги суб'єкта господарювання, тоді як використання відношення 1 є більш універсальним інструментом, застосування якого дозволяє оцінити наявний (фактичний) стан фінансової рівноваги промислових підприємств з урахуванням їх рівня збалансованості надходження економічних вигод та припливу грошових коштів (табл. 1).

Таблиця 1

Порядок оцінки стану фінансової рівноваги промислових підприємств

Тип відношення фінансової рівноваги	Стан фінансової рівноваги	Характеристика стану фінансової рівноваги
1	2	3
$\frac{+ЧРК}{+ФР_{20}} \approx 1$	Збалансований	Фінансова рівновага суб'єкта господарювання досягається завдяки збалансуванню надходження економічних вигод і притоку коштів, підвищенню рівня рентабельності та грошової результативності господарського процесу, що сприяє формуванню базових передумов для підвищення фінансової стійкості, безпеки та стійкого економічного розвитку підприємства в довгостроковому періоді. Управлінські рішення повинні бути спрямовані на оптимізацію (утримання) даного стану фінансової рівноваги підприємства.
$\frac{-ЧРК}{+ФР_{20}}$	Нестійкий	Прибуткова господарська діяльність супроводжується впливом грошових коштів з підприємства внаслідок незбалансованості динаміки економічних вигод (надходження) та грошових коштів (відтік). Спостерігається зниження платоспроможності та нестійкість фінансової рівноваги, які можна відновити шляхом оперативної реалізації дієвих управлінських заходів, спрямованих на підвищення грошової результативності господарського процесу, рівня ліквідності, платоспроможності, раціоналізацію структури капіталу, забезпечення припливу грошових коштів, оптимальне збалансування прибутку та припливу коштів підприємства.
$\frac{+ЧРК}{-ФР_{20}}$	Розбалансований	Низька результативність (неефективність) господарського процесу є причиною збитків (вибуття економічних вигод), незначного рівня припливу грошових коштів, що свідчать про ризик втрати підприємством фінансової рівноваги внаслідок значної розбалансованості динаміки економічних вигод (вибуття) та грошових коштів (приплив). Потребує реалізації оперативних та адекватних управлінських рішень щодо зниження збитку, зростання результативності господарського процесу, забезпечення прибуткової діяльності, підвищення рентабельності, ділової активності, платоспроможності, фінансової стійкості, оптимізації та збалансування динаміки надходження економічних вигод та припливу грошових коштів.

Продовження таблиці 1

1	2	3
$\frac{-\text{ЧРК}}{-\text{ФР}_{\text{зб}}}$	Кризовий	Відображає втрату фінансової рівноваги (її відсутність) внаслідок повної розбалансованості динаміки економічних вигод (зростання збитку) та грошових коштів (відплив) як об'єктивного прояву неефективної господарської діяльності, зростання величини витрат, зниження платоспроможності та фінансової безпеки підприємства, що загрожує ризиком банкрутства. Вимагає оперативних дій менеджерів щодо реалізації адекватних заходів управління, спрямованих на оптимальну реалізацію резервів, економічного потенціалу, раціоналізацію величини витрат, оптимізацію структури балансу та капіталу, підвищення результативності господарського процесу, зниження збитку, досягнення беззбиткового обороту та забезпечення прибуткової діяльності, підвищення ділової активності, прибутковості (зниження збитковості), платоспроможності, фінансової стійкості та безпеки підприємства.

Примітка 1. ЧРК – чистий рух коштів за звітний період (р. 3400 ф. № 3); ФР_{зб} – фінансові результати господарської діяльності підприємства (р. 2350 (2355) ф. № 2).

Примітка 2. Розроблено автором.

Запропонований підхід до оцінки стану фінансової рівноваги (формули 1, 2, табл. 1) є важливим методичним інструментарієм у системі управління фінансовою рівновагою промислових підприємств, використання якого дає змогу: 1) визначити наявний рівень збалансованості надходження економічних вигод та припливу грошових коштів на підприємстві; 2) комплексно оцінити фінансову результативність господарської діяльності, прибутковість, платоспроможність, фінансову стійкість суб'єкта господарювання; 3) оперативно визначити ключові резерви підвищення фінансової результативності господарської діяльності, досягнення фінансової рівноваги підприємства та забезпечити їх ефективну мобілізацію і реалізацію; 4) діагностувати реальний рівень ефективності управління фінансовою рівновагою підприємства та обґрунтувати основні напрями економічного розвитку суб'єкта господарювання; 5) забезпечити розробку та реалізацію адекватних заходів менеджменту щодо оптимізації стану фінансової рівноваги підприємства в системі забезпечення його стійкого економічного розвитку.

Запропоновані методичні підходи до оцінки фінансової рівноваги підприємства є важливими інструментами, використання яких менеджерами дає змогу забезпечити комплексний підхід для ефективного управління фінансовою рівновагою промислових суб'єктів господарювання як важливої та необхідної умови забезпечення їх стійкого економічного розвитку. Розглянемо більш детально особливості процесу управління фінансовою рівновагою промислових підприємств (рис. 1).

Рис. 1. Основні засади процесу управління фінансовою рівновагою промислових підприємств

Примітка. Розроблено автором.

Управління фінансовою рівновагою промислового підприємства є комплексним процесом, основними складовими якого є процедури управління фінансовими результатами господарської діяльності та потоками грошових коштів підприємства, які спрямовані на забезпечення стійкого підвищення ефективності господарської діяльності, рівня прибутковості, платоспроможності, фінансової стійкості та забезпечення збалансованості між надходженням економічних вигод та притоком грошових коштів на підприємстві. Успішна реалізація менеджерами даного підходу до управління фінансовою рівновагою промислових суб'єктів господарювання є важливою передумовою для підвищення їх прибутковості, платоспроможності, забезпечення стійкого економічного розвитку в умовах зростання невизначеності та ризиків бізнес-середовища.

Проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки. Економічна сутність фінансової рівноваги підприємства полягає у тому, що це є комплексний синтезуючий індикатор, який відображає ступінь збалансованості динаміки надходження економічних вигод, що проявляються через величину фінансових результатів господарської діяльності підприємства і притоку грошових коштів як двох ключових критеріїв фінансової стабільності та стійкості підприємства, що визначають фінансову рівновагу суб'єкта господарювання.

Досягнення фінансової рівноваги є стратегічно важливим завданням у системі фінансового менеджменту промислових підприємств, успішне вирішення якого дозволяє забезпечити стале підвищення прибутковості, платоспроможності та фінансової стійкості, що сприяє економічному розвитку суб'єктів господарювання у довгостроковій перспективі.

Запропоновані методичні підходи до оцінки фінансової рівноваги промислових підприємств є важливими інструментами для здійснення ефективного управління фінансовою рівновагою суб'єктів господарювання, що є важливою передумовою забезпечення їх стійкого економічного розвитку. Тому проблема формування ефективної системи управління фінансовою рівновагою промислових підприємств для забезпечення їх довгострокового економічного розвитку є актуальним науковим завданням, яке характеризується високою науково-практичною цінністю його подальшого дослідження.

Література

1. Войціцький Д. С. Забезпечення відносної фінансової рівноваги підприємства в процесі його розвитку [Електронний ресурс] / Д. С. Войціцький. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/25_WP_2010/Economics/71140.doc.htm.
2. Деменіна О. М. Управління грошовими потоками в межах концепції фінансової рівноваги підприємства / О. М. Деменіна // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 7 (37). – С. 14–18.
3. Керанчук Т. Оцінка стабільності фінансового стану підприємства [Електронний ресурс] / Т. Керанчук. – Режим доступу : <http://soskin.info/ea/1999/10/19991087.html>.
4. Папехин Р. С. Факторы финансовой устойчивости и безопасности предприятия : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. экон. наук : спец. 08.00.10 “Финансы, денежное обращение и кредит” / Р. С. Папехин. – Волгоград, 2007. – 21 с.
5. Худа В. В. Рівновага як основний показник успішної економічної діяльності торговельного підприємства [Електронний ресурс] / В. В. Худа, Д. П. Постовий. – Режим доступу : <http://intkonf.org/ken-huda-vv-postoviy-dp-finansova-rivnovaga-yak-osnovniy-pokaznik-uspishnoyi-ekonomichnoyi-diyalnosti-torgovelnogo-pidприємства/>.
6. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента. Т. 2. / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, 1999. – 512 с.
7. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства : [моногр.] / М. О. Кизим, В. А. Забродський, В. А. Зінченко, Ю. С. Копчак. – Харків : ІНЖЕК, 2003. – 144 с.
8. Онисько С. М. Фінанси підприємств : [підруч. для студ. вищих закл. освіти] / С. М. Онисько, П. М. Марич. – Львів : Магнолія 2006, 2010. – 367 с.
9. Костирко Л. А. Диагностика потенциала финансово-экономической устойчивости предприятия : [моногр.] / Л. А. Костирко. – Харьков : Фактор, 2008. – 336 с.
10. Положення (стандарту) бухгалтерського обліку. – К. : КНТ, 2011. – 160 с.
11. Рясних Е. Г. Основы финансового менеджмента : [навч. посіб.] / Е. Г. Рясних. – К. : Скарби, 2003. – 238 с.

Редакція отримала матеріал 16 вересня 2013 р.